

POROČILO O DELU NOVINARskega ČASTNEGA RAZSODIŠČA V LETU 2021

Novinarsko častno razsodišče (NČR) je v letu 2021 še vedno delovalo pod vplivom covida-19, ki je spremenil organizacijo dela razsodišča, na vse nas pa so seveda vplivale tudi težke, izredne in nepojmljive razmere, v katerih ustvarjamo novinarke in novinarji slovenskih medijev. Ne gre le za STA in RTV Slovenija, tudi v številnih drugih medijih doživljajo pritiske, težave zaradi slabega finančnega položaja ter neodgovornih lastnikov, ki ustvarjalce medijskih vsebin dobesedno silijo v kršitve kodeksa. So pa seveda tudi »mediji«, v katerih »uredniki in novinarji« z manipulacijami, lažmi, podtikanji, objavljanjem informacij, ki jih ne preverjajo, hudih obtožb, za katere ne iščejo odzivov, kodeks kršijo brez zadržkov in celo načrtno. Pritožbe, ki so povezane s takim medijskim šušmarstvom, so žalostno spoznanje in dokaz neprofesionalnosti ter politične podrejenosti medijev, ki si tega imena ne zaslužijo.

V svoje odločitve razsodišče vloži veliko ur študija, priprav in razprav. V letu 2021 je razsodišče sprejelo kar nekaj sklepov in razsodb, v katerih smo zapisali, da nismo ugotovili nobene v pritožbi očitane kršitve novinarskega kodeksa. Za avtorje, urednike, članice in člane NČR so take odločitve najslajše. Ob tem pa je treba posebej poudariti, da vsaka ugotovljena kršitev kodeksa ne pomeni, da novinar, ki je kodeks prekršil, dela slabo. Napake in spodrsjlaji, ki se zgodijo tudi najboljšim, so pogosto povezani z zelo zahtevnimi vsebinami, za katere mora novinar obvladati široko paleto strokovnih znanj, zbrati in preveriti kup informacij, poznati zakonodajo, poiskati verodostojne vire, hkrati pa novinarke in novinarji prispevke in celo preiskovalne članke največkrat ustvarjajo pod vse hujšim pritiskom časa. Odločitev razsodišča moramo v takih primerih razumeti in vzeti predvsem kot izziv in pobudo za samoizpraševanja, razmisleke in strokovne razprave v uredništvih in celotni novinarski skupnosti, kar je tudi eden izmed osnovnih namenov obstoja in dela razsodišča kot skupnega samoregulativnega organa Društva novinarjev Slovenije in Sindikata novinarjev Slovenije. Do določene mere pa mora seveda NČR vzeti v zakup, da so njegove odločitve včasih tudi povod za jezo na razsodišče, pri čemer izpostavljam, da članice in člani svoje delo opravljamo predano, strokovno, poglobljeno, neodvisno in pro bono.

V objavljenih odločitvah je razvidno, da je pri obravnavi primerov še vedno prisotna neodzivnost novinarjev in urednikov, ki ne odgovorijo na pritožbo (ali celo ne sprejmejo pošte s pritožbo in pozivom NČR k odgovoru), čeprav vemo, da z odzivi na pritožbe avtorji in uredniki javnosti pojasnjujejo, kako

obravnavani prispevki nastajajo in na kakšne težave so pri svojem delu naleteli in jih premagovali, te informacije so za javnost in NČR izjemnega pomena, hkrati pa tudi dokaz odgovornega odnosa novinarjev in urednikov do svojega dela in do javnosti, za katero delamo. Razsodišču so seveda odgovori avtorjev in urednikov pri razsojanju v veliko pomoč.

Tako kot leta 2020, je NČR tudi v 2021 prejel 26 pritožb, tudi na podlagi zadnjih podatkov lahko sklepamo, da se je trend padanja (o tem sem pisala v lanskem poročilu) ustalil. Po našem prepričanju bi novinarski skupnosti in slovenski javnosti zelo koristilo, če bi mediji objavljali odločitve Novinarskega častnega razsodišča. To trditev bom v nadaljevanju podprla z nekaj poudarki, povezanimi s primeri, ki jih je NČR obravnaval v letu 2021.

1. Nesprejemljivo in vredno obsodbe širše javnosti je, da je medij pripravljen objaviti rasistični pamflet, ki ga sicer označi kot satiro. Ta sramotni zmazek je novinarsko častno razsodišče označilo kot zavržno pisanje, nevredno objave, ki dehumanizira žrtve, da bi postopoma zmanjšalo družbeno občutljivost do nestrpnosti ali celo nasilja nad drugačnimi.
2. Izjemno zanimiva in ključna vprašanja je v svoji pritožbi zastavila bralka Slovenskih novic, ki jo je zmotil naslov članka, ki se je glasil »V razvpitem ljubljanskem naselju med policijsko uro hrupno in nevarno«. Zapisala je, da je po njenem mnenju oznaka razvpito naselje za sosesko, v kateri prebiva, omalovažujoča. Odgovorni urednik se žal ni odzval na njeno pritožbo, ki je spodbuda za razpravo v uredništvu, ki bi morale mnenju svoje bralke prisluhniti. Razsodišče je spoznalo kršitev 20. člena kodeksa, ki prepoveduje geografske in druge stereotipe.
3. Tudi zgodba Novic iz Moravske doline je zgovorna, v sklepu razsodišče najprej opozarja, da so po zakonu občinska glasila sicer mediji, čeprav številni strokovnjaki menijo, da to ne bi smeli biti. Časopisi občin so največkrat povsem odvisni od vladajočih občinskih struktur, so mediji županov. Pritožbo, ki jo je obravnavalo razsodišče, pa je sprožila kolumna, ki jo je napisal župan. Razsodišče je prepoznalo, da je v konkretnem primeru odgovorna urednica prekršila 17. člen kodeksa, saj bi morala preprečiti objavo neetičnega županovega zapisa.
4. Razsodišče se pogosto srečuje z dilemami, povezanimi z intervjuji. Ena izmed njih je, kako bi se moral novinar odzvati na hude obtožbe ali neresnice, ki jih izreka intervjuvanec. V enem izmed primerov smo na

primer ugotovili, da je novinar moral vedeti, da so trditve njegove sogovornice sporne, saj je obravnavano temo poznal, ker je o njej pred intervjujem že poročal. Kako naj novinar reagira v intervjuju, ki poteka v živo? Moral bi ustrezno reagirati na žaljive, sporne ali neresnične izjave sogovornika oziroma na izjave ali netočne informacije, ki jih je izrekel sogovornik, javnost opozoriti pozneje. V prej omenjenem primeru iz leta 2021 je na primer razsodišče prepoznalo kršitev 5. člena kodeksa, ki določa, da mora novinar, ko objavlja nepotrjene informacije, govorice ali ugibanja, na to opozoriti. V intervjuju bi lahko na primer novinar sogovornici zastavil vsaj podvprašanje, s katerim bi odreagirjal na njeno izjavo. Po več razpravah o intervjuju, ki so potekale na sejah razsodišča, smo se odločili, da bomo ob prvi priložnosti opozorili na zlorabe intervjuja (za promocijo, prikrito oglaševanje, blatenje nasprotnikov), kar smo v letu 2022 s pogovorom na Festivalu Naprej/Forward tudi uresničili.

5. O poseganju v avtorska besedila pa govori primer novinark, ki se je pritožila zaradi tega, ker je bil prispevek, katerega soavtorica je bila, brez njene vednosti ali soglasja pomensko spremenjen ali predelan ter nato objavljen z njenim podpisom, čeprav pomembno odstopa od vsebine izvirnega besedila. Spremenjena je bila približno tretjina prispevka. V.d. odgovornega urednika ji je v elektronskem sporočilu potrdil, da se je s spreminjanjem prispevka ukvarjalo več urednikov in med drugim dodal, da v časopisu »ne more in ne sme biti nič zacementiranega in nedotakljivega«. V času, ko smo novinarji začeli več delati od doma, so se temu prilagajali tudi delovni procesi v uredništvih, ki urednikom omogočajo večji nadzor nad novinarskim delom in poseganje v prispevke. Ni prav, da z avtorico konkretnega članka niso poskušali vzpostaviti stika in dobiti njenega soglasja za besedilo prispevka, ki je bilo pomensko spremenjeno. Razsodišče je ugotovilo kršitev 29. člena kodeksa.

Zakaj so in bi bile objave povzetkov pritožb in odločitev NČR pomembne in koristne? Ker so pogled v ogledalo, iztočnice za razprave, analize, iskanja rešitev, primerjave, morda tudi za nastajanje prispevkov o novinarskem delu, konec koncev so takšne objave tudi sestavni del medijske vzgoje in medijskega opismenjevanja javnosti, ki ga je odločno premalo.

Novinarsko častno razsodišče pa ponovno opozarja tudi na spoštovanje 16.a člena Kodeksa novinarjev Slovenije, ki od spletnih medijev zahteva transparentnost pri popravljanju napak in spreminjanju že objavljenih prispevkov. Priporočila o sledenju poznejših posegov v objavljena besedila v teh medijih je razsodišče pripravilo že leta 2018, navedeni člen pa je bil sprejet

leto kasneje. Dopolnjevanje in popravljanje vsebin je pregledno le pri Slovenski tiskovni agenciji, v ostalih medijih pa lahko vsak dan najdemo številne dokaze nespoštovanja tega člena, zato razsodišče medije poziva, naj uveljavijo takšne delovne procese in notranja pravila, da bo brisanje, popravljanje, dodajanje, spreminjanje prispevkov ali delov besedil transparentno in v skladu s 16.a členom.

Novinarji se moramo zavedati svoje odgovornosti tudi pri pisanju o spolnih zlorabah, družinskih tragedijah, kaznivih dejanjih, travmatičnih dogodkih, saj lahko z razkrivanjem identitet povzročimo veliko škode. Pri tem moramo nenehno tehtati med pravico javnosti do obveščenosti, javnim interesom ter varovanjem zasebnosti in drugih osebnostnih pravic vpletenih, o katerih poročamo. Da še bolj zaščitimo žrtve kaznivih dejanj, smo pred tremi leti predlagali spremembo 22. člena kodeksa, ki sta jo društvo in sindikat sprejela, NČR je pripravilo tudi obvezno razlago člena, ki naj bi bila v pomoč novinarjem in s katero bi bilo mogoče najti ustrezne rešitve za izjemne primere. Razsodišče ugotavlja, da so v novinarskih prispevkih o spolnih zlorabah, družinskih tragedijah in hudih kaznivih dejanjih še vedno razkrita imena in drugi osebni podatki. Smo za več klikov res pripravljeni kršiti kodeks in prestopati etične meje celo na račun žrtev in njihovih svojcev?

Novinarsko častno razsodišče je razpravljalo tudi o tem, ali bi bilo treba v javnosti bolj promovirati delo in pomen NČR in jo s tem spodbujati in ozaveščati, naj se z zahtevami po popravkih in pritožbami odziva na domnevne novinarske in uredniške napake. Vedno je prevladalo mnenje, da je ključno poslanstvo razsodišča zaščita odgovornega in kakovostnega novinarstva, kar lahko NČR najučinkoviteje doseže s strokovno in poglobljeno obravnavo pritožb, s svojo neodvisnostjo in priporočili, kadar članice in člani presodijo, da se mora Novinarsko častno razsodišče javno oglasiti. Hkrati pa je razsodišče vsakič ocenilo, da bi bilo treba v okvirih novinarske skupnosti več govoriti o pomenu kodeksa, vsebini členov in njihovih interpretacijah. Spraševali smo se, kaj lahko storimo, da bi imeli novinarke in novinarji nenehno pred očmi Kodeks novinarjev Slovenije. Prva rešitev je že tu. Plakati, na katerih je novinarski kodeks, so natiskani in čakajo, da dobijo svoje mesto v uredništvih.

Tatjana Pirc, predsednica Novinarskega častnega razsodišča